

АКТИВІЗАЦІЯ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ – ДИЗАЙНЕРІВ ОДЯГУ

Єременко І. І., ст. викладач

кафедри художнього моделювання тканин та одягу
Харківська державна академія дизайну і мистецтв

Анотація. У статті обумовлена необхідність творчого підходу до процесу навчання майбутніх дизайнерів одягу і розглянуті деякі аспекти розвитку креативного мислення студентів на дисципліні «Проектування одягу».

Ключові слова: дизайн одягу, творчість, креативність, евристичні методи проектування, музика, асоціації.

Ключові слова: креатив, проектування одягу, активізація мислення.

Аннотация. В статье обусловлена необходимость творческого подхода к процессу обучения будущих дизайнеров одежды и рассмотрены некоторые аспекты развития креативного мышления студентов на дисциплине «Проектирование одежды».

Ключевые слова: дизайн одежды, творчество, креативность, эвристические методы проектирования, музыка, ассоциации.

Annotation. In the article the necessity of creative approach is conditioned to the process of teaching of future designers of clothes and some aspects of development of creative thought of students are considered on discipline «Planning of clothes».

Keywords: design of clothes, creation, creativity, heuristic methods of planning, music, associations.

Постановка проблеми. Сучасний дизайн одягу потребує від фахівців пошуку і створення новітніх форм і структур існування, функціонування людини у якісно новому середовищі і просторі, сутність якого полягає в постіндустріальних та інформаційних характеристиках. Знаковість та інформаційність сучасного повсякденного костюму набувають все більшого навантаження. Одяг де далі стає візуальним носієм інформації про свого власника. Значення образу, який створює костюм, набуває первісність емоційно-інформаційної характеристики про власника. Слід зазначити, що надзвичайний динамізм та глибинний і глобальний характер змін у всіх сферах суспільного життя, прогресивні технології, розширення інформаційного простору ставлять нові задачі перед дизайном одягу. Зокрема в Україні, в її культурному житті і в сфері модної індустрії відбуваються складні процеси формування та становлення дизайнерських течій. Специфікою цього формування є генерування нової проектної культури, яка увібрала в себе кращий світовий досвід і зуміла зберегти національну і етнічну ідентифікованість. «Останні десять років дизайн одягу в Україні надзвичайно активно розвивається через творчість окремих митців» [5, с. 122]. Тому дизайн одягу в Україні слід розглядати як творчість вітчизняних дизайнерів, які зорієнтовані на одяг функціональний, комфортний і трансформативний, що надає можливості до безмежної варіативності костюму. Сьогодні дизайн одягу в Україні піднявся на достатньо професійний рівень, де кожний дизайнер має своє творче обличчя. Найхарактерніша риса сучасного дизайну одягу в нашій країні це полярність

професійного та непрофесійного підходу до проектування костюма, яка поділяє вітчизняних дизайнерів на дві групи: професіоналів і аматорів. «Якщо першим притаманні: глибоке вивчення джерела творчості, застосування асоціативно-продуктивного методу в художньому моделюванні одягу, наявність у костюмах високохудожніх та образних якостей, грамотні конструктивно-технологічні рішення, тощо, то другі демонструють не лише сумнівну естетичну якість, але й кітчевість та несмак, відсутність міри і професіоналізму» [5, с 143].

В дизайні одягу набуває розвитку тенденція візуально відокремлених груп і видів одягу, які б максимально узагальнено і локально надавали інформацію про свого власника в соціальному, професійному, матеріальному та інших аспектах. Сьогодні стереотипи сприйняття костюму примітивні і однозначні. Тому перед сучасними дизайнерами одягу стоїть задача розширення цього кола сприйняття розробкою нових художньо-виразних образів, пошуком нових рішень форм і структур, конструкцій і крою, деталіровки та декору. «За цих умов перед педагогічною теорією і практикою постає завдання принципово нового характеру. Воно полягає вже не у традиційній підготовці людей до життя і діяльності в умовах конкретної доби соціального простору, а у їх випереджаючій підготовці до умов завтрашнього суспільства, особливості якого поки що нікому достеменно невідомі» [6, с. 64]. Навчальний процес повинен бути направлений на розвиток продуктивного творчого мислення студентів для процесу відкриття нового, інноваційного. Однією з головних задач викладача має бути пошук спеціальних методів для активізації креативного мислення студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багатьма дослідниками-ученими (В.С. Ротенберг, С.М. Бондаренко, Р.М. Грановський та ін.) в області психології були проведені різні дослідження і експерименти по активізації креативності у дітей і підлітків. На думку більшості фахівців, креативність піддається розвитку. Особливо ефективна дія на її формування в сенситивні періоди. Дошкільний вік і підлітковий є такими (В.Н. Дружінін, Е.Л. Солдатова і ін.). Л.І. Полтавцева в своїх роботах відзначала взаємозв'язок темпераменту і творчих здібностей: легкість сприйняття залежить від характеристик темпераментної активності (пластичність і темп) і емоційної чутливості в навколишньому середовищі, а гнучкість – від соціальної емоційної чутливості і індексу загальної активності. В.Н. Дружінін вважає, що креативність є властивістю, яка активізується лише тоді, коли це дозволяє навколишнє середовище. Для формування креативності необхідні наступні умови: відсутність зразка регламентованої поведінки, наявність позитивного зразка творчої поведінки, створення умов для наслідування творчої поведінки, соціальне підкріплення творчої поведінки. Саме такі умови і повинен створити викладач для творчого процесу студента.

Дослідниками виявлено три рівні активізації креативності:

1) стимульно-продуктивний рівень, креативність = 0, але з допомогою починає розвиватися (мотивація ззовні);

- 2) евристичний рівень, перехід до пошуку, створення нових засобів постановки мети (мотивація з середини);
- 3) креативний рівень, не тільки пошук евристик, але і постановка власної мети (вихід за межі проблемної ситуації).

Дизайн одягу – специфічний вид творчості, можна провести аналогію з характерними особливостями винахідницької творчості. «Специфіка винаходу, що відрізняє його від інших форм творчої інтелектуальної діяльності, полягає в тому, що він повинен створити річ, реальний предмет, механізм або прийом, який вирішує певну проблему. Цим визначається своєрідність творчої роботи винахідника: винахідник повинен ввести щось нове в контекст дійсності, в реальне протікання якоїсь діяльності. Це щось істотне інше, чим вирішити теоретичну проблему, в якій потрібно врахувати обмежену кількість абстрактно виділених умов. При цьому дійсність історично опосередкована діяльністю людини, технікою: у ній втілений історичний розвиток наукової думки. Тому в процесі винаходу потрібно виходити з контексту дійсності, в якій потрібно ввести щось нове, і врахувати відповідний науковий контекст. Цим визначається загальний напрямок і специфічний характер різних ланок в процесі винаходу» [8, с. 57-59].

Стаття виконана за планом НДР ХДАДМ,

Результати дослідження. Процес творчості в дизайні одягу – це пошук єдності форми і змісту. При вирішенні творчих задач використання традиційних методів проектування не завжди дає нові креативні рішення. Тому важлива активізація творчого пошуку в проектуванні направлена на розвиток творчого проектного мислення дизайнера і на інтенсифікацію самого процесу проектування. «В даний час, на мій погляд, категорія творчості поступово стає ключовою не тільки для розуміння динаміки соціально-історичних процесів і перспектив розвитку особи, зростання її етичної відповідальності, але і для осмислення пристрою всього всесвіту, нерозривному зв'язку його творчого потенціалу з інноваційною діяльністю людини» [9, с. 99]. Для розвинення творчого потенціалу студента необхідно звернутися до методів евристики. Евристичні методи – це методи інтенсифікації творчої фантазії. Творчість, а саме його процес – це надзвичайно багатообразне складне явище. Розвинути творчу уяву і творчу потенцію особистості, знайти нетрадиційні шляхи рішення творчих задач в дизайні одягу, подолати психологічну інерційність студента допоможуть методи евристики. Евристика вивчає психологію творчого продуктивного мислення, закономірності побудови нових структур існування в нових ситуаціях. Особливе значення евристика набуває для управління процесами креативного пошуку при навчанні дизайнерів одягу. Для розробки нової колекції сучасному дизайнерові доводиться обробляти величезний об'єм інформації (журнали, виставки, Інтернет, семінари, методична література, тощо). У цьому сенсі вони сподобляються ученим, які збирають, аналізують і інтерпретують інформацію, користуючись логікою і науковими методами. Проте, як помічає доктор психології А.Л. Свенцицький, «... накопичується все

більше експериментальних даних, які показують, що ми підходимо до обробки інформації не так об'єктивно і неупереджено, як вважаємо. Насправді ми користуємося цілим порядком когнітивних (тобто пізнавальних) прийомів і спрощених методів мислення, які зазвичай називають «евристиками». Іноді ці евристики працюють цілком ефективно і приводять нас до розумних і правильних висновків» [3, с. 297].

Сучасні дизайнери одягу часто користуються простими евристичними прийомами, що базуються на методах аналогії, асоціації, комбінування, інверсії та ін. Дизайнер повинен знати методи евристики, уміти ними користуватися і застосовувати в роботі над проектом. Студента необхідно ознайомити з цим процесом. Глибина і повнота уявлення про об'єкт проектування визначаються специфікою мислення дизайнера, його здібністю до образного моделювання об'єкту на основі понять і думок, що виробляються формальним апаратом мислення. На всебічне вдосконалення цих якостей направлені емпіричні і евристичні методи, які управляють пошуком композиційного рішення. Не малу роль в глибинному аналізі студентом об'єкту проектування може надати і викладач. Саме його творчий потенціал і його особисті евристичні, еротетико-емпатичні й навіть комплементарні здібності здатні навчити деяким аспектам творчості і розвинути у студентів креативне мислення. Професійні знання і культура, спрямованість викладача на вирішення проблеми виявлення і всебічного розвитку креативних здібностей та індивідуальний підхід до кожного студента з урахуванням його психологічних і культурно-інтелектуальних здібностей спроможні розкрити творчий потенціал майбутнього дизайнера і сформувати творчі індивідуальності митця.

Отже перед педагогами дисципліни «Проектування одягу» постає задача навчити не тільки професійній грамоті, а й творчому підходу до проектної розробки. Навчить студента полюбити скрупульозну роботу над першоджерелом, проїнятися ідеєю сприйняття костюма як філософії, необхідністю повсякденне життя бачити через складні і виразні образи і асоціації. Якщо творчість розглядати як процес і підсумок значного вираження відчуттів в образах та високий ступінь уміння, майстерності в будь-якій сфері діяльності, то чим вищий рівень творчого потенціалу викладача, тим майстерніше буде надана певна інформація студентові для пробудження в його роботі творчого креативного початку. Припускаючи існування творчої здатності у кожного суб'єкта, викладач має створити такі психологічні умови, при яких мають виникнути і розвинутися творчі здібності майбутнього дизайнера. Так на дисципліні «Проектування одягу» в Харківській академії дизайну і мистецтв була апробована методологічна практика активізування креативного мислення студентів шляхом використання музики за першоджерело для створення колекції одягу. Чому обрано саме музику? «Наявність асоціативних рядів від звуку, кольору, жесту до явищ природи, емоцій, божеств і метафізичних принципів примушує серйозно задуматися

про роль музики в стародавніх культурах. По суті музика грала роль своєрідної мови, на якій передавався абсолютно певний зміст. Наприклад, в Індії, число ладо-метричних побудов (звучо-символьних комбінацій) – «раг», теоретично нескінченно, а практично обмежено. З їх допомогою можна передати будь-яке «повідомлення» – про квітку, що розпускається; героїчні подвиги Арджуни; надати терапевтичну дію, наприклад, поліпшити роботу серця; магичну дію, вплинувши на погоду. Якщо для європейця звучання «раг» може сприйматися як виконання гамм, то для індійців – це спілкування на певну тему на емоційному рівні» [1]. Мова музики дуже специфічна. Звучова творчість, виявляється у зміні емоційно-душевного стану через рух мелодії, ритму і гармонії. Це єдина мова мистецтв, що має розвиток емоцій і відчуттів в часі. Звучовий простір, що освоюється в художній практиці, структурується по особливих законах – законах гармонії. Цікаво, що звучові співвідношення, що розглядаються в людській культурі як гармонійні, виявляються і в світі природи. Очевидно, що звук в світі природи є засобом комунікації, передачі деякого повідомлення шляхом сигналізації.

У людських суспільствах усвідомлювана інформація оформлюється і передається через словесно-понятійну мову. У цьому сенсі свідомість людини можна розглядати як вербально-орієнтовану. Людина пізнає, пояснює мир і конструює моделі майбутнього розвитку, спираючись на мову слів. Більш того, вона схильна осмислювати і результати своєї духовної діяльності раціональними засобами, інтерпретуючи витвори мистецтва і осягаючи закони творчості. До «теоретизування» його вабить зовсім не бажання «все раціоналізувати», у тому числі і «нераціональне», а потреба зрозуміти суть творчого процесу, для того, щоб мати можливість навчати, свідомо формуючи установки на наслідування – освоєння кращих зразків культури. Як же впливає музика на людину? Чи є музичне мистецтво тільки засобом відпочинку, розваги? Чи може музика бути джерелом натхнення, активатором творчості? Чи не відбувається передача інформації за допомогою художника з однієї мови (музичної) на іншу (візуальну) в даному випадку – графічну або формотворчу? Мабуть, якщо і можна говорити про ідейний зміст музики, то в усякому разі не в словесно-понятійному сенсі. «Зміст» музичного твору не те ж саме, що й «зміст» дизайнерського ескізу. Музика як психологічний і емоційний подразник веде до осмислення основ буття, отожднюючись з філософією. Розуміння суті музики нерозривно зв'язувалося з розумінням суті філософії. Якщо в музиці щось «міститься», то цей «зміст» слід шукати в природі філософського знання, реальні когнітивні підстави якої закладені в самій природі людської психіки.

Як показують дослідження, сприйняття музики має активний слухомоторний характер. Людина відчуває ритмічну пульсацію, відтворюючи її за допомогою тілесних і емоційних рухів, дійсних або уявних. Виникаючі рухи є мимовільними і ненавмисними. Музика відчувається на рівні вібраційної чутливості – здібності до сприйняття якнайтонших коливань, навіть

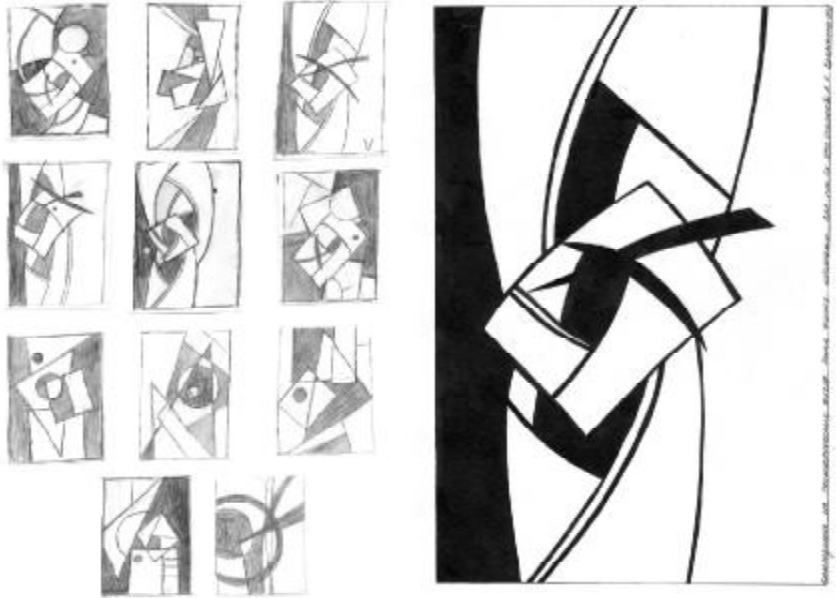

Рис. 1.

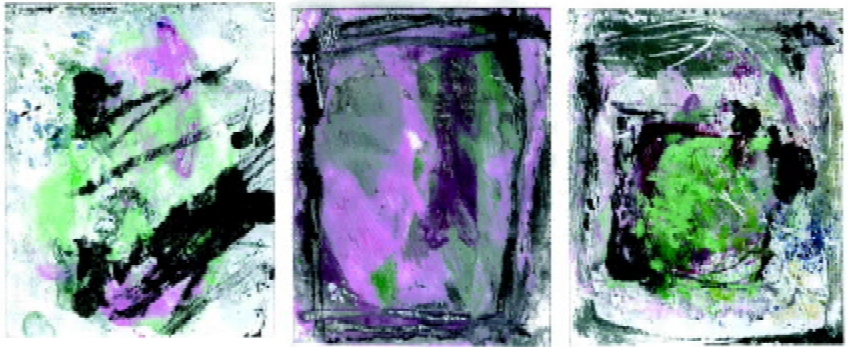

Рис. 2.

мінуючи слухове сприйняття звуку. Таким чином, можна використовувати емоційно-чутливе сприйняття музики в активізації творчої діяльності студентів-дизайнерів. Здібність студента до спонтанно-миттєвого акту створення цілісного художнього образу можна пояснити його світоглядними поглядами і штучними установками викладача. Практику художньої творчості, в даному випадку можна розглядати з одного боку, як конкретну установку на креативне рішення, а з іншого – пробудження психологічних основ духовної суті особи методом емоційної дії музики. Саме відключення розсудливого інтелекту, уникнення навмисних, свідомих дій і максимальне підключення

всіх емоційних переживань, якнайтонших відтінків психічних станів, складає стрижень асоціативного творчого акту. «Можна здійснювати фізичні дії, керуючись інтелектом, а можна поступати, покоряючись творчій волі. Для цього необхідно звільнити руки, тіло від контролю розуму, зосередитися і «віддати себе» Загальній Гармонії, відчувши свою причетність всім речам. Емоційно даний стан сприймається як любов до всього, ототожнення себе зі всім. Свобода робить тілесну природу надзвичайно пластичною і знімає перешкоди для передачі якнайтонших емоційно-душевних станів» [1].

Рис. 3А.

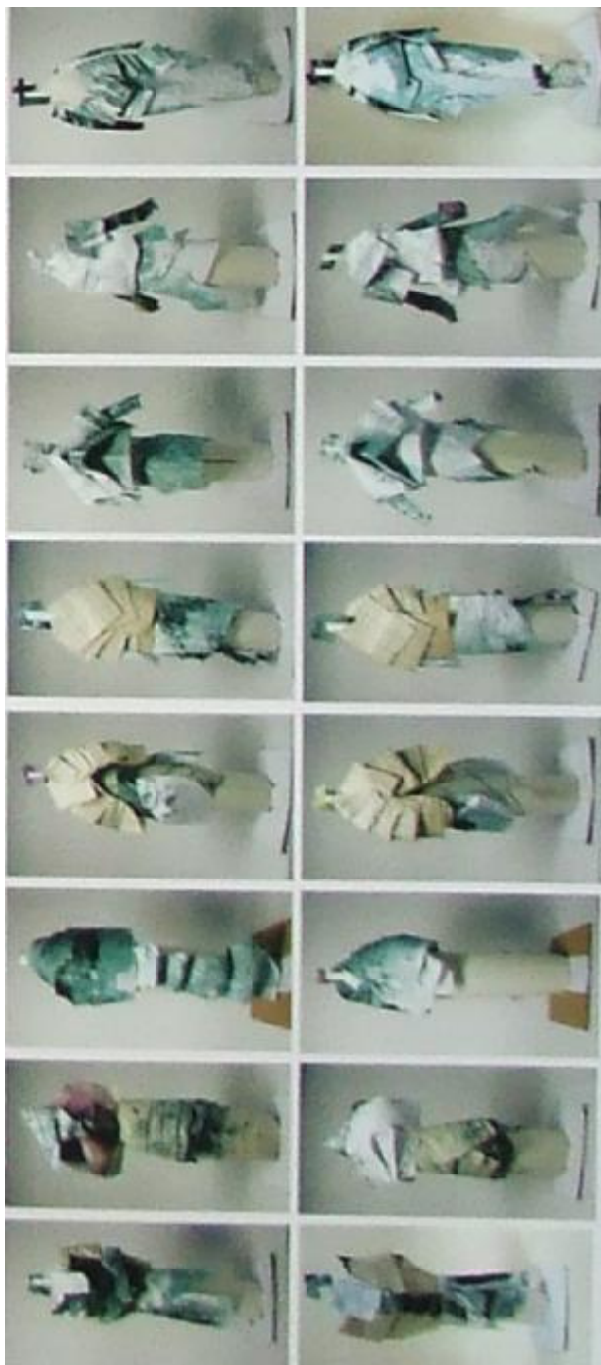

Рис. 3Б.

Рис. 4.

Що стосується проблеми активізації індивідуального творчого мислення студентів, слід її розглядати під призмою установки на зовнішнє і внутрішнє пізнання суб'єктом себе самого і світу в цілому, як суб'єктивний чинник, при цьому необхідно умовою є створення сприятливих для творчості умов, як об'єктивний чинник. При установці пізнання через самопізнання, креативне може виникнути на вищому рівні прояв індивідуальності. Феномен музики в аспекті індивідуального унікальний. Музика – індивідуальна в сенсі засобів творчості і сприйняття. Вона оперує емоційними імпульсами, що виплискуються в звучаннях мелодій і гармоній. Слухаючи музику, студент відключається від навколишнього середовища, від розсудливого інтелекту, і під тиском підсвідомого, асоціативно «зображує» музику засобами візуального сприйняття. Тут важлива роль відводиться викладачу, який повинен грамотно направити творчий струм емоцій у потрібному руслі, вірно визначити форму і межі асоціативних образів. Це можуть бути асоціативні композиції з обмеженими графічними засобами виразності (рис. 1), фактурно-пластичні композиції, направлені на вияв колористичних рішень (рис. 2), пошук формування шляхом побудови об'ємно-просторової композиції (рис. 3А, 3Б), ескізний проект колекції одягу за мотивами музикального твору (рис. 4).

Висновки:

1. Креативність припускає плаваюче співвідношення між раціональним і ірраціональним.
2. Можливий запланований розвиток креативності. По мірі просування проектної роботи, міняються і формулювання проблеми, і критерії креативності. Креативність не заперечує проектності, але вносить до неї облік внутрішньої динаміки особи.

3. Рівень креативності роботи залежить від внутрішнього креативного простору студента і керівника, самореалізація яких є динамічний процес, без обмежень.

Література:

1. Герасимова А. И. Музыка и духовное творчество. // Вопросы философии, 1995. – №6.
2. Гусейнов Г. М. Композиция костюма. – М.: Издательский центр «Академия», 2004.
3. Килошенко М. И. Психология моды. – М: Издательство Оникс, 2006.
4. **Киселева Е. А. Креативность, ее механизмы. МПГУ.**
5. Лагода О. М. Художньо-образні особливості костюма в дизайні одягу кінця ХХ початку ХХІ століття: Дис. канд. мист.:05.01.03. – Харків, 2007.
6. Пазинич С. М. Всебічний розвиток креативної педагогіки – необхідна умова успішного розвитку суспільства // Теорія і практика матеріально-художньої культури, 2007. – №9.
7. Реут Д. В. Место креативности в жизни общества. Когнитивный анализ и управление развитием ситуаций (CASC'2001). Труды 1-й международной конференции. Москва, 11-12 октября 2001 г. – Т. 3. – М.: Институт проблем управления РАН – с. 91-123.
8. С. Л. Рубінштейн. Основи загальної психології, 1946. – 575 с.
9. Яковлев В. А. Философские принципы креативности // Вестник Московского университета. Серия 7. Философия, 1999. – № 5. – С. 98-103.

Надійшла до редакції 08.01.2009